

چای در ایران

مهرداد مهرپور محمدی

mehrdadmehrpour@yahoo.com

از آغاز کشت چای در ایران در حدود ۱۱۰ سال می‌گذرد. در طول این مدت تولید چای در کشور، فراز و نشیب‌هایی را از سر گذرانده است اما پس از انقلاب ۱۳۵۷ و در دوران حکومت جمهوری اسلامی که به دروغ خود را طرفدار مردم و به ویژه پابره‌نه‌ها نامیده و می‌نامد، چای‌کاری و چای‌کاران حال و روز خوشی نداشته‌اند و همواره با مشکلات ریز و درشت پیش‌روی در حال جدال بوده‌اند و هرگز به حق خود دست نیافته‌اند. با ادامه یافتن مسایل و مشکلات طاقت فرسای حوزه تولید چای، زحمتکش‌ان زیر بار فشار زندگی در حال از بین رفتن هستند. مسبب مسایل و مشکلات چایکاران، حکومت سرمایه‌داری اسلامی است که سیاست‌ها و برنامه‌های خود را، در جهت کسب حداکثر سود برای اقلیتی در حاکمیت و به ازای نابودی تولید ملی و زندگی صدها هزار نفر، به پیش برده و می‌برد.

من در این نوشتار نگاهی گذرا به وضعیت تولید، تولیدکنندگان و بازار چای در ایران در سال‌های پس از انقلاب ۱۳۵۷ دارم. گفتنی‌ها در باره‌ی بخش‌های مختلف مربوط به چای (کشاورزی، صنعت و بازرگانی) فراوان است ولی برای پرهیز از طولانی شدن مطلب، تلاش نمودم از میان منابع و یادداشت‌های زیادی که فراهم آورده بودم، نوشته‌ای تا حد امکان کوتاه و گویا ارایه نمایم. امیدوارم چنین باشد.

مناطق و سطح کشت چای در ایران

کشت و تولید چای در ایران، در استان‌های گیلان و مازندران متمرکز است. در حال حاضر سطح زیر کشت چای حدود ۳۲۰۰۰ هکتار می‌باشد که در بیش از ۹۰۰ روستا در شهرهای صومعه‌سرا، فومن، شفت، رشت، لاهیجان، آستانه اشرفیه، سیاهکل، لنگرود، رودسر و املش در استان گیلان و شهرهای رامسر و تنکابن تا حوالی چالوس در استان مازندران به طول حدود ۲۰۰ کیلومتر قرار گرفته و هم اکنون حدود ۶۰۰۰۰ خانوار در کشت و کار این محصول اشتغال دارند.^۱

تولید چای: در سال ۱۳۴۹، کل چای خشک تولیدی مقدار ۲۰ هزار تن بود که با افت و خیزهایی، در سال ۱۳۵۳ به ۲۴ هزار تن، در سال‌های ۱۳۵۶ و ۱۳۵۷ به ۳۰ هزار تن و در سال ۱۳۵۸ به ۳۵ هزار تن رسید.^۲ میزان تولید چای خشک در سال ۱۳۷۰ به مقدار ۷۰ هزار تن و در سال ۱۳۸۹ به ۲۵ هزار تن رسید.^۳

سطح باغات چای و تغییرات آن

جدول پراکندگی وسعت باغات کشور در سال‌های مختلف (درصد)^۴

وسعت	۱۳۴۴	۱۳۶۷	۱۳۷۷
زیر ۰/۵ هکتار	8/7	19/8	26/29

24/06	18/4	18/5	۰/۵ تا ۱ هکتار
25/92	18/6	34/3	۱ تا ۲ هکتار
17/86	27/4	33/5	۲ تا ۱۰ هکتار
5/87	16	5	بالای ۱۰ هکتار

در سال ۱۳۸۶، تعداد کل بهره برداری‌های چایکاری، ۴۱۴۸۹ بهره برداری با سطح کشتی معادل ۱۹۴۷۳ هکتار و ۱۶۵۷۱۷ تن تولید بود که ۳۳۸۷۱ بهره برداری مساحتی کمتر از یک هکتار داشتند و ۱۰۶۶۱ هکتار از کل سطح کشت و ۱۳۵۱۰۰ تن از کل تولید متعلق به همین بهره برداری های خرد بوده است. بهره برداری کمتر از ۱/۰ (یک دهم) هکتار، ۲۶۹۲ بهره برداری بین ۱/۰ (یک دهم) تا ۲/۰ (دو دهم) هکتار، ۱۷۷۰۹ بهره برداری بین ۲/۰ (دو دهم) تا ۵/۰ (پنج دهم) هکتار و ۷۵۴۴ بهره برداری بین ۵/۰ (پنج دهم) تا ۱ (یک) هکتار مساحت داشته اند.⁵

همان طور که مشاهده می‌شود، تعداد باغات با سطوح خرد در طول زمان افزایش یافته است به طوری که بیش از ۸۱ درصد از کل سطوح باغات را تشکیل می‌دهد. در واقع، اغلب چای‌کاران دارای قطعات کوچک باغ چای هستند و برای گذران زندگی به تولید حاصل از همین قطعات کوچک وابسته می‌باشند. به عبارتی هر مشکلی که در مراحل مختلف کشاورزی، صنعت و بازرگانی چای بروز کند، تأثیرات زیادی بر شرایط چایکاران خرده مالک می‌گذارد. حال اگر در نظر بگیریم که چایکاری برای مدت‌های مدیدی دچار مشکلات مختلف و متنوعی- که از سوی دستگاه های حکومتی و به عمد بدان تحمیل گردید- بوده است، بهتر می‌توانیم درک کنیم که بر چایکاران و خانواده‌های آنها چه رفته است و اینک در در چه شرایط بحرانی گرفتارند، آن هم فقط به جرم تولید!!!

ارزش چای تولیدی

در سال ۱۳۵۱ ارزش چای تولید شده در استان گیلان مبلغ ۸۶۷ میلیون ریال، در استان مازندران ۹۰ میلیون ریال و در کل کشور مبلغ ۹۵۷ میلیون ریال بوده است.⁶ ارزش اقتصادی چای تولید شده در سال ۱۳۸۵، مبلغ ۳۳۲ میلیارد و ۴۱ میلیون ریال بوده است.⁷

اشتغالزایی چایکاری

بهره برداری از چای شمال طی مدت ۶ ماه انجام می‌شود و یک هکتار باغ چای در طول دوره بهره‌برداری بین ۱۲۵ تا ۱۳۰ کارگر جذب می‌کند. بر اساس آمارهای موجود، ۳۰ هزار هکتار باغ چای در کشور وجود دارد و بیش از ۵ میلیون نفر روز در شرایط کنونی در مراحل مختلف برداشت برگ سبز در باغ‌ها و چای‌سازی در کارخانه‌ها مشغول فعالیت هستند.⁸

مصرف سرانه چای در ایران

در باره میزان مصرف سرانه چای برآوردها مختلف است. از جمله رییس سازمان چای کشور (در شهریور ۱۳۹۰) گفت: نیاز سالانه چای به کشور ۱۰۰ الی ۱۱۰ هزار تن است که سرانه مصرف آن در جوامع شهری ۱۲۵۰ گرم و در جامعه روستایی ۱۴۰۰ گرم است.^۹ مصرف سرانه چای در ایران طبق اعلام کمیته بین المللی چای رقمی بالغ بر ۱۶۰۰ گرم است که این میزان با مصرف سالانه بیش از ۱۰۰ هزارتن همراه است در حالی که اتحادیه چایکاران مصرف سرانه کشور را رقمی بالغ برحدود ۱۱۵ هزارتن اعلام می کند.^{۱۰} طبق برآورد مرکز آمار ایران، میانگین مصرف چای در جامعه شهری حدود ۱۷۱۶ گرم و در جامعه روستایی حدود ۱۸۲۴ گرم است.^{۱۱}

مشکلات عمده‌ی تولید چای در ایران: ۱- واردات بی‌رویه ۲- عدم بهسازی و نوسازی باغات چای ۳- طرح خصوصی سازی و انحلال سازمان چای ۴- نحوه خرید تضمینی

۱- واردات بی‌رویه: بر واردات چای در دوره حکومت جمهوری اسلامی چنان هرج و مرجی حاکم است که حتی گزارش تهیه شده توسط کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی در مورد «تحقیق و تفحص از میزان و چگونگی واردات چای خشک و نحوه توزیع آن در کشور» در دوره زمانی ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۱ نیز، گوشه‌هایی از فساد و دزدی‌های دست‌اندرکاران حکومتی و عوامل وابسته را نشان می‌دهد.

واردات قانونی

اغلب در واردات مسایل مختلفی وجود داشته است و واردکنندگان بزرگ که از حمایت های دستگاه های مختلف حکومتی برخوردار بوده اند، تخلفات زیادی را مرتکب گردیده اند. از جمله مواردی که در گزارش تحقیق و تفحص مجلس (یاد شده در بالا) لحاظ گردید، واردات چای توسط حوزه علمیه قم بوده است.

عملکرد شهرک مهدیه قم [زیر مجموعه‌ی حوزه علمیه قم]: شهرک مهدیه قبل از دریافت مجوز واردات چای، در تاریخ ۱۷/۱۲/۱۳۷۳ مبادرت به ثبت سفارش به میزان (۱۰۰۰) تن چای در وزارت بازرگانی می‌نماید. سپس مبلغ یک میلیون و هشتصد هزار دلار از محل سهمیه وزارت بازرگانی با نرخ یک هزار و هفتصد و پنجاه (۱۷۵۰) ریال به این موضوع اختصاص می‌یابد. به نظر می‌رسد ثبت سفارش فوق توسط آقای «ر.الف.ش» از واردکنندگان چای در شهرستان شیراز گشایش اعتبار شده است. در متن پروفرم ارائه شده از کشور سریلانکا، مشخصات چای، صندوقی چای احمد قید می‌شود ... از طرفی شهرک به میزان (۱۰۰۰) تن چای داخلی از سازمان چای خریداری [واردکنندگان ملزم به خرید دو کیلوگرم چای داخلی به ازای ورود هر کیلوگرم چای خارجی بوده‌اند] و در معرفی‌نامه صادره قید می‌نماید که چای موصوف تحویل آقای «م.س» شود که عامل شهرک مهدیه و آقای «ر.الف.ش» بوده و چای هر دو را از سازمان چای کشور تحویل گرفته است. رویه فروش چای داخلی در سازمان چای به صورت نقدی بوده است اما شهرک مذکور با تایید وزیر وقت کشاورزی و با ارایه چکی به تاریخ ۱۵/۱/۷۴ و به مبلغ ۳ (سه) میلیارد و ۶۷۰ میلیون ریال، درخواست می‌نماید چای داخلی را از انبارها خارج نماید. این کار انجام و سپس چک دیگری را جای‌گزین چک نخست می‌کند. چک دوم در تاریخ ۲۷ فروردین ۱۳۷۵ به منظور وصول به حساب سازمان چای واگذار می‌شود ولی به علت عدم موجودی برگشت می‌شود. بالاخره وجه چای (برابر اسناد حسابداری سازمان چای) به تدریج تا سال ۱۳۷۸ و پس از گذشت چهار سال پرداخت می‌شود

واردات چای بین سال ۷۳ الی ۸۱ مقدار ۱۴۵ میلیون و ۷۹۰ هزار و ۱۲۶ کیلوگرم با میانگین سالانه ۱۶ میلیون و ۱۹۸ هزار و ۹۰۲ کیلوگرم بوده است. از این مقدار، ۴۵ درصد از طریق واردات قانونی با مجوزهای سازمان چای به افراد حقیقی و حقوقی وارد شده و ۵۴/۲۹ (بیست و نه ممیز پنجاه و چهار) درصد به صورت شبه قانونی توسط تعاونی مرزنشینان، ملوانان، پیلهوران، بازارچه‌های مرزی و مناطق آزاد تجاری وارد شده است. گروهی از اشخاص حقیقی و حقوقی بدون مجوز یا بیشتر از مجوز دریافتی چای وارد نموده‌اند.¹²

قاجاق چای

برآورد میزان قاجاق: طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۱، ۳۸۰۶۴۷ تن چای به صورت قاجاق وارد کشور گردید که مقدار ۸۹۶۴۷ تن آن متعلق به سال ۱۳۸۱ می‌باشد.

طبق آمار کمیته بین‌المللی چای، بین واردات رسمی ثبت شده در گمرکات ایران و صادرات ثبت شده کشورها به ایران طی سال‌های ۱۳۷۳ تا ۱۳۷۹، اختلاف وجود دارد. به طوری که میزان چای حمل شده به مقصد ایران از واردات رسمی گمرکات کشور بیشتر می‌باشد که این امر شیوه دیگر اثبات جریان قاجاق کالای چای در دوره زمانی مزبور می‌باشد. چای به نام ایران می‌آمده است اما ثبت آماری در گمرک کمتر بوده است که یا می‌بایست از طریق کم‌نمایی در گمرکات وارد از مبادی ورودی غیر گمرکی یا تغییر عنوان بار، از کالای حمل به ایران به عنوان کالای ترانزیتی و سپس عملیات رسوب یا رفت و برگشت ترانزیت صورت گرفته باشد. غیر از گزارش کمیته بین‌المللی چای؛ منابع سریلانکا، هند یا کنیا و دیگران نشان می‌دهند که در سال‌هایی که ورود چای به کشور ممنوع بوده از این کشورها به مقصد ایران چای فرستاده شده است حال آن که آمار گمرک ایران صفر می‌باشد.¹¹

نقش سپاه پاسداران در قاجاق

پس از سال ۱۳۷۴ که بازارچه‌های مرزی در استان‌های کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی راه اندازی شد؛ سپاه پاسداران اقدام به تعبیه درب امنیتی در این بازارچه‌ها نمود. بازارچه‌های مرزی تحت نظارت دبیرخانه شورای امنیت ملی بودند و از مقررات صادرات و واردات به جز انجام امور قرنطینه مستثنی بودند.

ورود چای از طریق بازارچه‌های امنیتی و با مجوز شورای عالی امنیت ملی عملاً از سال ۱۳۷۶ قطع گردید و از سال ۱۳۷۶ به بعد واردات کل چای از طریق مرز عراق به صورت قاجاق صورت می‌گرفته است. در سال‌های بعد با اعمال محدودیت‌ها در ایران مثل ممنوعیت واردات چای که در سال ۱۳۷۹ اعمال شد و همچنین آرامش ایجاد شده در شمال عراق، شدت قاجاق از طریق مرز عراق افزایش یافت.

درخصوص نحوه اداره مرز در غرب کشور و بازارچه‌ها، بین نهادهای مختلف حکومتی اختلاف نظر وجود داشت که منجر به صدور مصوبه‌ای از سوی شورای عالی امنیت ملی مبنی بر واگذاری تردد دروازه‌های اقتصادی به گمرک و استقرار نیروی انتظامی برای انجام امور مربوط گردید که این مصوبه عملیاتی و اجرا نگردید و سپاه پاسداران مبادی ورودی و خروجی را در اختیار داشته است.

در این خصوص ناظر گمرکات استان آذربایجان غربی و مدیر کل گمرک ارومیه در نامه‌ای در آذر ماه ۱۳۸۱، خطاب به رییس گمرک چنین نوشت: «... بر اساس مصوبه هیات وزیران مقرر گردیده که گمرک در کلیه مبادی ورودی و خروجی

مستقر گردد و مرز تمرچین پیرانشهر با عنایت به توافق بعمل آمده بین فرمانداری و گمرک مقرر گردید که محوطه مرزی به مساحت حدود ۱۱ (یازده) هزار متر مربع تا حدود پاسگاه انتظامی که در فاصله پانصد (۵۰۰) متری نقطه صفر مرزی می باشد، جهت ساخت و ساز اماکن گمرکی و توقف کامیون های ترانزیتی به گمرک واگذار گردد که متأسفانه نیروهای سپاه مستقر در منطقه بدون توجه به مصوبه هیات محترم دولت و شورای محترم امنیت ملی در نقطه صفر مرزی، درب امنیتی را همچنان در اختیار داشته و تاکنون نیز نسبت به اجرای این مصوبه های مذکور هیچ گونه همکاری از خود نشان نداده... نیروهای سپاه مستقر در منطقه که درب امنیتی را در اختیار دارند، اقدام به ساخت و ساز اماکن در نقطه صفر مرزی و محوطه های مورد نظر گمرک پیرانشهر نموده و قصد جداسازی محوطه گمرک از محوطه درب امنیتی را دارند

«...»¹³

آمار واردات چای از ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۶: واردات چای در سال ۱۳۷۲ مقدار ۵۵۹۵۸ تن به ارزش ۱۳۴۹۳۲۵۹۶ دلار، در سال ۱۳۷۷ مقدار ۷۷۷۷ تن به ارزش ۲۹۴۱۱۱۰۲ دلار، در سال ۱۳۸۱ مقدار ۱۲ تن به ارزش ۳۲۸۴۱ دلار، در سال ۱۳۸۲ به مقدار ۷/۰ (هفت دهم) تن به ارزش ۱۶۳۹ دلار، در سال ۱۳۸۳ به مقدار ۵۴۸۵ تن به ارزش ۱۱۶۰۳۰۵۳ دلار، در سال ۱۳۸۴ به مقدار ۱۷۰۸۶ تن به ارزش ۳۹۸۸۰۵۶۴ دلار، در سال ۱۳۸۵ به مقدار ۳۲۱۵۰ تن به ارزش ۷۱۵۴۸۳۷۶ و در سال ۱۳۸۶ به مقدار ۴۹۵۴۷ تن به ارزش ۱۱۳۰۱۰۴۰۸ دلار بوده است.¹⁴

میزان چای قاچاق چند برابر واردات قانونی: واردات چای به صورت قاچاق به مقدار چند برابر واردات چای به صورت قانونی، مورد تأیید افراد بسیاری حتی در ساختار حکومت است. از جمله نماینده لنگرود در مجلس شورای اسلامی- در خرداد ۱۳۸۹- گفت: «واردات چای با مجوز قانونی ۱۵ هزار تن است در حالی که ۷۵ هزار تن چای قاچاق وارد کشور می شود...»¹⁵

سود سرشار واردات: واردکنندگان سود سرشاری از واردات چای می برند. نایب رییس هیات مدیره سندیکای کارخانجات چای شمال -در سال ۱۳۸۸- در باره سود واردات چای گفت: در حال حاضر چای خارجی در مرزهای ایران با قیمت هر کیلو ۱/۸ (یک ممیز هشت) دلار خریداری می شود و در داخل کشور از کیلویی ۷ تا ۱۲ هزار تومان به فروش می رسد.¹⁶

عوارض واردات بی رویه چای: ۱- انباشت چای داخلی ۲- تعطیلی کارخانه های چای

۱- **انباشت و کود شدن چای داخلی:** در اثر واردات بی رویه چای، چای تولید داخل در انبارهای دستگاه های خریدار چای باقی ماند و به مرور بر مقدار آن افزوده گردید و از آن جایی که چای پس از گذشت مدتی، غیرقابل استفاده می گردد، مقرر گردید تبدیل به کود شود.

رییس سازمان چای کشور در شهریور سال ۱۳۹۰ از کود شدن ۱۹۵ هزار تن چای تولید داخل که از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۸ در انبارها باقی مانده بود خبر داد و گفت: این چای ها ۳۵۱ میلیارد تومان ارزش دارد و می توانست مصرف چای دو سال ایران را تامین کند. چای ایرانی اگر بیش از ۳ سال و چای خارجی بیش از ۱/۵ (یک و نیم) سال در انبار بماند، غیرقابل استفاده است، بنابراین این چای ها اکنون غیرقابل استفاده است و دولت به سازمان چای کشور مجوز داده که برای تولید کود و مصارف صنعتی از آن استفاده شود.¹⁷

۲- تعطیلی کارخانه‌های چای به دلیل واردات بی‌رویه: رییس اتحادیه چایکاران کشور- در شهریور ۱۳۸۸- در مورد اثر واردات بی‌رویه چای خارجی بر صنعت چای ایران گفت: از ۱۷۲ کارخانه چای‌سازی در شمال کشور در بیشترین زمان بهره‌برداری، کمتر از ۵۰ درصد کارخانه‌ها راه‌اندازی شد و بقیه تعطیل هستند. در دور اول چیدن برگ سبز چای ۱۰۲ کارخانه باز بود و در حال حاضر بین ۶۰ تا ۷۰ کارخانه چای‌سازی فعالیت دارند. دلیل اصلی تعطیل بودن کارخانه‌ها در انبار ماندن چای از سال‌های قبل است.^۸

۲- عدم بهسازی و نوسازی باغات چای

رییس سازمان چای کشور در این باره- در سال ۱۳۸۹- گفت: ۵۰ درصد از باغات چای بیش از ۵۰ سال عمر دارند. عمر مفید بوته های چای ۵۰ سال است و پس از آن برگ دهی و کیفیت برگ تولیدی آن‌ها کاهش می‌یابد در واقع ۵۰ درصد باغ های چای ایران نیاز به نوسازی دارند. یعنی بوته‌های قدیمی باید ریشه کن و به جای آنها بوته های جدید کاشته شود. ۵۰ درصد بقیه ی باغ های چای گیلان و مازندران هم که عمر آن‌ها زیر ۵۰ سال است باید اصلاح و بهسازی شوند. با این کار توان تولید برگ سبز چای تا ۳۰ درصد افزایش می‌یابد و کیفیت این محصول هم چند برابر می‌شود. برای نوسازی یا ریشه کنی بوته های قدیمی در ۵۰ درصد از باغ های چای گیلان و مازندران که عمر آن‌ها بیش از ۵۰ سال است به ۴ هزار و ۸۰۰ میلیارد ریال اعتبار نیاز است (به ازای هر هکتار ۳۰۰ میلیون ریال) و برای بهسازی و هرس باغ‌های چای شمال هم باید ۴۰۰ میلیارد ریال اعتبار در نظر گرفته شود، این در حالی است که پارسال فقط ۵۰ میلیارد ریال برای بهسازی باغ‌های چای اختصاص یافت و امسال هم ۱۰۰ میلیارد ریال برای این کار در نظر گرفته شده است.

به گفته یکی از کارشناسان سازمان چای، برای نوسازی باغ های چای، دولت باید علاوه بر تامین هزینه‌های نوسازی باغ ها، به علت تک محصولی بودن خانوارهای چایکار، هزینه‌های زندگی آنان را هم برای ۵ سال تامین کند چرا که بوته های جدید چای پس از ۵ سال به برگ دهی قابل برداشت می‌رسند. رییس اتحادیه شرکت‌های تعاونی چایکاران کشور نیز اجرای طرح نوسازی و بهسازی باغ های چای را ضروری دانسته و گفته است: دولت باید بهره ی تسهیلات بهزراعی را حذف و مدت بازپرداخت آن‌ها را به بعد از اجرای کامل طرح موکول کند.^{۱۸}

۳- طرح خصوصی سازی و انحلال سازمان چای کشور: طی این طرح که باصطلاح طرح اصلاح ساختار

چای نامیده می‌شد، دولت به کارخانه داران چای کمک مالی داد تا در چارچوب قانون عرضه و تقاضا برگ سبز چای بخرند و آن را به چای خشک تبدیل کنند. این کار همراه با عدم نظارت صحیح بود و در نتیجه هر سال چای خشک زیادی که به فروش نرفته بود در انبارها باقی ماند. در سال ۱۳۸۳، کارخانه‌هایی که نتوانسته بودند محصولات تولیدی خود را به فروش برسانند، از خرید برگ سبز چای از کشاورزان سر باز زدند و لذا دولت در ازای هر هکتار باغ چای مبلغ هفت میلیون ریال کمک بلاعوض به چایکاران پرداخت نمود تا اقدامی در بخش تولید صورت نگیرد و در آن سال حدود ۹۵ درصد از باغات چای دست نخورده توسط کشاورزان رها شد. در اواخر سال ۱۳۸۳ نمایندگان مجلس شورای اسلامی طرحی را تصویب کردند که دولت در سال ۱۳۸۴ چای را تضمینی خریداری نماید اما برای اجرای این مصوبه، مجری قانونی وجود نداشت زیرا سازمان چای قبلاً منحل شده بود. از این رو، خرید تضمینی به سازمان تعاون روستایی محول شد که هیچ تخصص و سازماندهی کارشناسی در خصوص چای نداشت.^۴

در خصوص رها نمودن باغات چای (پرداخت مبلغ ۷۰۰ هزار تومان در ازای هر هکتار)، یکی از دست‌اندرکاران چای در سال ۱۳۸۳ گفت: این از مواردی است که می‌تواند قابل تامل باشد. مافیای چای بهترین راه را برای از کار انداختن صنعت چای انتخاب کرده است. مافیای چای سالانه حدود ۲۰۰ تا ۲۵۰ میلیارد تومان سود می‌برد این در حالی است که کل بودجه ای که صرف خریداری باغات چای می‌شود ۲۰ درصد سودی است که قاچاقچیان این کالا می‌برند. اگر کل پولی را که دولت بابت هر هکتار چای به کشاورزان پرداخت کرده در صنعت چای سرمایه‌گذاری می‌شد، امروز وضعیت صنعت چای این‌طور نبود.¹⁹

۴- خرید تضمینی

محصول تولیدی در قالب خرید تضمینی توسط دولت خریداری می‌گردد اما خرید تضمینی چای بدون در نظر گرفتن منافع تولیدکنندگان انجام می‌گیرد و دارای مسائلی است که در این جا به اختصار به آن‌ها اشاره می‌نمایم. مشکلات خرید تضمینی برای چایکاران: ۱- تعیین قیمت خرید تضمینی بدون هماهنگی با چایکاران و بدون در نظر گرفتن شرایط اقتصادی ۲- تاخیر در پرداخت مطالبات چایکاران ۳- عدم درجه‌بندی صحیح در هنگام خرید.

۱- تعیین قیمت خرید تضمینی بدون هماهنگی با چایکاران و بدون در نظر گرفتن شرایط اقتصادی: چایکاران همیشه تاکید دارند تعیین نرخ خرید تضمینی برگ سبز چای بر اساس نرخ تورم و شرایط اقتصادی کشور و هزینه تمام شده تولید برگ سبز صورت گیرد که متأسفانه این کار انجام نمی‌شود. از جمله در سال ۱۳۸۸ اتحادیه چایکاران نرخ خرید تضمینی برگ سبز چای را یک‌هزار تومان برای هر کیلوگرم برگ سبز درجه یک و ۷۵۰ تومان برای برگ سبز درجه دو را پیشنهاد نمود اما برگ سبز درجه یک با قیمت ۵۴۰ تومان و برگ سبز درجه دو ۲۹۰ تومان خریداری شد.²⁰

در سال ۱۳۹۰ قیمت خرید تضمینی ابتدا برای برگ سبز درجه یک مبلغ شش هزار (۶۰۰۰) ریال و برای برگ سبز درجه دو مبلغ سه هزار (۳۰۰۰) ریال در هر کیلوگرم تعیین شد²¹، اما در خرداد ماه نرخ خرید برگ سبز درجه دو به مبلغ سه هزار و سیصد (۳۳۰۰) ریال برای هر کیلوگرم افزایش یافت. البته افزایش قیمت خرید شامل چین اول نشد و مقرر شد از چین دوم به چایکاران پرداخت گردد.²²

به غیر از بی‌اعتنایی به قیمت‌های پیشنهادی چایکاران، قیمت پیشنهادی دستگاه متولی دولتی نیز پذیرفته نمی‌شود. به طور کلی در خصوص مقوله خرید تضمینی می‌توان گفت: «در طول سال‌های اجرای قانون خرید تضمینی، دولت همواره قیمت‌های پیشنهادی از سوی وزارت جهاد کشاورزی را تعدیل کرده که نتیجه این کار طی سال‌های متمادی، تغییر رابطه مبادله به زیان محصولاتی بوده است که به نرخ تضمینی خریداری می‌شده‌اند. به عبارتی نه تنها حمایت قیمتی موثر و کارا نبود بلکه مالیات ضمنی نیز از کشاورزان گرفته شده است.»²³

۲- تاخیر در پرداخت مطالبات چایکاران: طلب چایکاران (بابت خرید برگ سبز از آنان) همواره با تاخیر به آنان پرداخت می‌گردد. به گونه‌ای که گاه سالی می‌گذرد و زمان برداشت در سال جدید نیز فرا می‌رسد اما چایکاران هنوز مطالبات سال پیش خود را به طور کامل دریافت ننموده‌اند. رییس اتحادیه چایکاران کشور در سال ۱۳۸۴ گفت: از ۱۲۰ هزار تن برگ سبز برداشت شده ۲۹ هزار تن چای خشک به ارزش ۲۳۰ میلیارد ریال به دست آمده است که سازمان تعاون روستایی ۱۰۰ میلیارد ریال از مطالبات چایکاران را تا پایان تیرماه پرداخت کرده است و مابقی تا تأمین

اعتبار توسط وزارت بازرگانی به تعویق افتاده است. آمار و اطلاعات اعلام شده مبنی بر حجم تولید و میزان پرداخت مطالبات کشاورزان بی اساس است.²⁴ در سال ۱۳۸۹، سرپرست سازمان چای کشور، در بهمن ماه از واریز آخرین مرحله مطالبات چایکاران و پرداخت تمام مطالبات چایکاران بابت خرید تضمینی برگ سبز چای آن سال خبر داد.²⁵ نایب رییس اتحادیه چایکاران کشور در ۳۰ فروردین ۱۳۹۱ گفت: میزان خرید تضمینی برگ سبز چای در سال ۱۳۹۰ مبلغ ۳۵ میلیارد تومان بود که دولت ۹ میلیارد تومان از مطالبات چایکاران را هنوز پرداخت نکرده است.²⁶

در سال ۱۳۹۱ نیز روند تاخیر در پرداخت مطالبات چایکاران- بابت خرید برگ سبز از آنان- ادامه داشته است. در این خصوص رییس اتحادیه چایکاران ایران در پایان مرداد ۱۳۹۱ از تاخیر یک ماهه در پرداخت علی الحساب بابت مطالبات چایکاران خبر داد و گفت: «متأسفانه تاکنون دولت هیچ وجهی را علی رغم تعهداتش به چایکاران پرداخت نکرده است. دولت فقط مطالبات برخی از چایکاران را تا نیمه اول اردیبهشت داده و مابقی مطالبات آنها را پرداخت نکرده است. قرار بود یک ماه پیش دولت مبلغ ۱۰ میلیارد تومان از مطالبات چایکاران را بصورت علی الحساب پرداخت کند که تاکنون هیچ وجهی پرداخت نشده است.» یک ماه پیش از این تاریخ، رییس سازمان چای ایران از دستور معاون برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور برای واریز مبلغ ۱۰ میلیارد تومان به حساب سازمان چای جهت پرداخت مطالبات چایکاران خبر داده بود.²⁷

۳- عدم درجه بندی صحیح در هنگام خرید: از دیگر مسائلی موجود در خرید تضمینی چای، عدم درجه بندی صحیح برگ سبز است. بازرس اتحادیه چایکاران شمال کشور در آبان ماه سال ۱۳۹۰ گفت: براساس مصوبه شورای عالی اقتصاد، در سال ۱۳۹۰، قیمت خرید تضمینی برگ سبز چای درجه یک ۶۰۰ تومان، درجه دو ۳۰۰ تا ۳۳۰ تومان در برداشت اول، دوم، سوم و چهارم تعیین و به سازمان چای کشور ابلاغ شده بود اما از نرخ ۳۳۰ تومان خرید تضمینی برگ سبز چای درجه دو، مبلغ ۳۰ تومان آن همچون سال های گذشته محاسبه نشده که نارضایتی چایکاران را به دنبال داشته است. حدود ۱۰۰ درصد برگ سبز چایکاران شمال کشور در برداشت اول و دوم درجه یک بوده، اما در خرید تضمینی چای تنها ۱۶ درصد آن به عنوان برگ سبز درجه یک از چایکاران شمال خریداری شده است.²⁸

دریافتی تولیدکنندگان چای

متأسفانه سهم تولیدکنندگان داخلی از بازار چای کشور اندک است. یک تحقیق آماری که سال ۱۳۸۵ تهیه شده نشان می-دهد مردم ایران در این سال حدود یک هزار و ۹۰۰ میلیارد ریال برای مصرف انواع چای پول خرج کرده اند و در این میان فقط ۳۰۰ میلیارد ریال آن نصیب دست اندرکاران، تولیدکنندگان و خانوارهای ایرانی تولیدکننده چای داخلی شده و بقیه یعنی حدود یک هزار و ۶۰۰ میلیارد ریال آن بابت مصرف انواع چای خارجی پرداخت شده است. آنچه از این مبلغ به جیب تولیدکنندگان خارجی رفته حدود ۴۰۰ میلیارد ریال است و بیش از یک هزار و ۲۰۰ میلیارد ریال به جیب واردکنندگان در امر واردات رسمی و غیررسمی رفته است.²⁹

وضعیت ناپه سامان چایکاران

همان گونه که نوشتیم، پس از انقلاب ۵۷، وضعیت چای‌کاری همواره نابه سامان بوده است. در باره‌ی شرایط دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ در سطور بالا مطالبی آوردم. این جا در باره‌ی شرایط مزبور در دهه نخست حکومت اسلامی هم اشاره‌ای می‌نمایم. در آذر ماه سال ۱۳۶۶ و در زمان نخست‌وزیری میرحسین موسوی، امام جمعه لاهیجان و نماینده آستانه اشرفیه در مجلس شورای اسلامی نامه‌ای خطاب به موسوی نوشت که در آن به مسایل و مشکلات چای‌کاری همچون: بالا رفتن قیمت تمام شده و عدم تناسب هزینه و درآمد، متروکه شدن بخشی از باغات چای، کاهش کیفیت چای تولیدی، مشکلات کارخانه‌ها و از جمله فرسودگی ماشین آلات و عدم رعایت اصول فنی در برخی کارخانه‌ها، و ناصحیح بودن سپردن امور چای به بخش بازرگانی؛ اشاره نمود³⁰ که البته اقدامی در جهت رفع مشکلات انجام نگرفت.

به هر روی و با تأسف، مشکلات چای‌کاران به مرور زمان تشدید گردیده است و وضعیت زندگی تعداد زیادی از آنان بحرانی است. رییس اتحادیه چایکاران در دی ماه ۱۳۹۰ گفت: چایکاران زندگی واقعا غم انگیزی دارند، بسیاری از کشاورزان به خاطر این که شناخته نشوند در بازارهای لنگرود، لاهیجان و جاهای دیگر تکدی‌گری می‌کنند که بنده از گفتن چنین حرف‌هایی شرم می‌کنم. چایکاران گروهی هستند تک محصولی و به جز برداشت چای هیچ درآمد دیگری ندارند. در حال حاضر ۱۶ میلیارد تومان بدهی چایکاران باقی مانده است. حدود ۳ ماه پیش نامه‌ای به شخص رییس جمهور نوشته‌ام که پاسخی دریافت نکردم؛ همچنین یک ماه پیش در نامه‌ای به وزیر جهادکشاورزی در خواست خود را اعلام کردم که باز هم متأسفانه پاسخی دریافت نشد. شرایط چای‌کاران فوق العاده سخت است، نمی‌دانیم به کجا باید مراجعه و موضوع را رسیدگی کنیم؛ فعلا راهی جز سکوت نداریم.³¹

همچنین نایب رییس اتحادیه چایکاران کشور در ۳۰ فروردین ۱۳۹۱ گفت: عدم پرداخت مطالبات و واردات بی‌رویه چای توسط مافیای دولتی موجب شده است که بیش از ۵۰ درصد از کارگران باغات چای کشور رارها کنند و در قالب کارگر ساختمانی و به صورت روز مزد گذران معیشت کنند.²⁶

با ادامه حکومت سرمایه داری اسلامی، امید هیچ اصلاح ساختاری و اساسی در شرایط کشت و صنعت چای ایران و نجات چایکاران از وضعیت بحرانی‌ای که بدان گرفتار آمده‌اند، نمی‌رود. امور مربوط به کشت و صنعت چای در ایران با علم روز هماهنگ نیست و از قافله پیشرفت عقب مانده است. و بهتر است گفته شود عقب نگاه داشته شده است. در حالی که امور مربوط به تولید و عرضه چای در دیگر کشورهای دست اندرکار این فعالیت از پیشرفت های قابل توجهی برخوردار بوده است. با ادامه وضعیت حاکم بر کشت و صنعت چای، فاصله میان شرایط و محصول تولید داخلی و خارجی بیش از پیش خواهد گشت. از جمله فاکتورهایی که می‌توان در این خصوص ذکر نمود، افزایش ناهنجار هزینه تولید در ایران است. همچنین شرکت های بزرگ و معروف بین المللی، فعالیت بسیار گسترده ای در خصوص فرآوری محصول چای و عرضه انواع و اقسام چای مطابق با هر سلیقه و ذائقه انجام داده اند و در نتیجه، در ایران- با حمایت بی دریغ مسئولین حکومت جمهوری اسلامی- بازار مصرف چای را در اختیار گرفته اند، در حالی که روز به روز از تعداد مصرف کنندگان داخلی چای تولید ایران کاسته می شود. چنانچه پس از سرنگونی حکومت جمهوری اسلامی، چایکاری در ایران دوباره رونق یابد، می بایستی زمانی طولانی و هزینه ای گزاف برای آشنایی دوباره ذائقه مصرف کنندگان ایرانی با چای تولید داخل و بازگرداندن آن به سبد کالای خانوار، صرف نمود.

حمایت از واردات بی رویه و سرکوب تولید داخلی که به طور مستمر توسط مسئولین حکومت جمهوری اسلامی صورت گرفته است، در برابر کسب سود هرچه بیشتر و انباشت سرمایه برای سرمایه داری حاکم و شرکای بین المللی،

تنگدستی و فقر روز افزون کارگران زحمتکش این بخش را به دنبال داشته است که همچنان بر شدت آن افزوده می گردد. امید آن که تولیدکنندگان زحمتکش به جان آمده، نیروی خشم خود را متوجه مسبب تمامی مسایل و مشکلات خود نمایند و در کنار سایر نیروهای جامعه، برای سرنگونی رژیم ضدانسانی، ستمگر و فاسد حاکم بر ایران، و استقرار حکومتی مردمی و برخاسته از ارادهی خلق، بکوشند. به امید سرنگونی هرچه سریعتر حکومت جمهوری اسلامی ایران.

منابع

1- http://irantea.org/fa/?page_id=719

2- مرکز آمار ایران. جدول: تولید چای در سالهای ۱۳۴۹ تا ۱۳۵۸.

<http://amar.sci.org.ir>

3- <http://foodna.ir/24000-fa.html>

4- داغبندان، الهیار. طرح پیشنهادی توسعه خوشه صنعتی چای در شرق استان گیلان.

5- <http://amar.sci.org.ir>

6- مرکز آمار ایران. نشریه نتایج آمارگیری کشاورزی ۱۳۵۱.

<http://amar.sci.org.ir>

7- <http://www.foodna.ir/1820-fa.html>

8- <http://www.asriran.com/fa/news/84836>

9- <http://aftabnews.ir/vdcjyxevxuqetyz.fsfu.html>

10- <http://www.mardomsalari.com/template1/News.aspx?NID=12062>

11- مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی- دوره ۶- جلسه ۴۳۰ (۳/۳/۱۳۸۳)- گزارش کمیسیون اقتصادی در مورد تقاضای تحقیق و تفحص از میزان و چگونگی واردات چای خشک و نحوه توزیع آن در کشور.

12- مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی- دوره ۶- جلسه ۴۲۹ (۳۰/۲/۱۳۸۳)- گزارش کمیسیون اقتصادی در مورد تقاضای تحقیق و تفحص از میزان و چگونگی واردات چای خشک و نحوه توزیع آن در کشور.

13- مذاکرات مجلس شورای اسلامی. دوره ششم (۶). جلسه ۴۳۲ (۵/۳/۱۳۸۳). گزارش کمیسیون اقتصادی در مورد تقاضای تحقیق و تفحص از میزان و چگونگی واردات چای خشک و نحوه توزیع آن در کشور.

14- <http://facility.agri-jahad.ir/portal/Home/Default.aspx?CategoryID=12dc1533-b63b-449b-85fe-dc8f0ccd78a4>

15- <http://www.epe.ir/NSite/FullStory/News/?Id=243>

در-میزگرد-بررسی-مشکلات-صنعت-چای-عنوان-
http://xn----ymcbuit40drrfa.eghtesadna.com/T_118059
شد-بارقه-های-امید-در-باغ-های-سرسبز-گیلان.htm

http://aftabnews.ir/vdcjyxevxuqetyz.fsfu.html -17

http://guilan.irib.ir/index.php?option=com_content&view=article&id=17639:12&catid=456:t
afasir&Itemid=173

http://mehrnews.com/fa/NewsDetail.aspx?NewsID=91465 -19

http://www.mehrnews.com/fa/NewsDetail.aspx?NewsID=1201654 -20

http://jtg-ir.com/newsdetail-402-fa.html -21

http://www.maj.ir/portal/Home/ShowPage.aspx?Object=Event&CategoryID=4b789d48- -22

cd31-43a2-b92f-05f4c53a2394&LayoutID=005ad7ed-f813-48c6-a161-
d303e3618ab3&ID=2516f54e-a2c2-44d7-ab36-e5ad58491ffd

http://www.iranwheat.ir/tahlil/85mordad/05.asp -23

http://agri-eng.org/print/print.php?id=899 -24

http://irantea.org/fa/?p=917 -25

http://ilna.ir/newsText.aspx?ID=257115 -26

http://www.mehrnews.com/fa/NewsDetail.aspx?pr=s&query=%DA%86%D8%A7%DB%8C
%20&NewsID=1677203

http://irna.ir/Economic/News/30660744/%D9%BE%D8%B1%D8%AF%D8%A7%D8%AE%
D8%AA-%D9%85%D8%B7%D8%A7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D8%AA-
%DA%86%D8%A7%DB%8C%D9%83%D8%A7%D8%B1%D8%A7%D9%86-
%D8%B4%D9%85%D8%A7%D9%84-%D9%83%D8%B4%D9%88%D8%B1-
%D8%A8%D8%A7%D8%B1%D8%AF%DB%8C%DA%AF%D8%B1-%D8%A8%D9%87-
%D8%AA%D8%A7%D8%AE%DB%8C%D8%B1-
%D8%A7%D9%81%D8%AA%D8%A7%D8%AF/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5
%D8%A7%D8%AF%D9%8A

http://www.iran-tea.com/1389/02 -29

http://www.rajanews.com/detail.asp?id=29846 -30

